

Cele i funkcje rekreacji ruchowej oraz turystyki w gimnazjach

Dorota Kozłowska¹, Katarzyna Korolczuk²

¹ Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego i Turystyki w Białymstoku

² Studenckie Koło Naukowe Organizacji Turystyki i Rekreacji WSWFiT w Białymstoku

Cele rekreacji i turystyki

Termin rekreacja oznacza odtwarzanie, odnowę, odradzanie sił fizycznych oraz psychicznych. Najlepszym sposobem na odnowę sił jest rekreacja fizyczna. Jest doskonałą formą oderwania się od dnia codziennego, od obowiązków i zmartwień. Według T. Wolańskiej „celem rekreacji fizycznej jest zaspokojenie potrzeby ruchu dla osiągnięcia wypływającego z niego zadowolenia. Przy czym aktywność ruchowa w rekreacji fizycznej jest czymś więcej niż prostym bieganiem, skakaniem czy rzucaniem, jest jednocześnie doświadczeniem i określonym przeżyciem” (T. Wolańska 1999, s.12). Autorka uważa, że najważniejszymi celami, są: utrzymanie optymalnego stanu zdrowia i równowagi fizjologicznej ustroju, prawidłowy rozwój, usprawnienie układów krążenia i oddychania, zmniejszenie kosztu fizjologicznego wysiłków występujących w pracy zawodowej i poza zawodowej, zwiększenie tolerancji na stres życia codziennego, jest podstawowym elementem higieny człowieka, profilaktyka przed chorobami cywilizacyjnymi, przeciwdziałanie procesom inwolucyjnym nasilającym się wraz z wiekiem, hamowanie procesów przedwczesnego starzenia. Wyróżnia również cele rekreacyjno - wypoczynkowe: hartowanie i odporność organizmu, odprężenie, znaczenie kondycyjno - sprawnościowe, regeneracja sił fizycznych i psychicznych. Inny autor H. Kuński w podręczniku T. Wolańskiej (...) wyróżnił następujące szczegółowe cele rekreacji ruchowej:

1. Krecacja zdrowia uzyskiwana poprzez poprawę lub zachowanie zadowalającego poziomu wydolności fizycznej, utrzymanie optymalnego ciężaru ciała, zachowanie odpowiedniej siły mięśniowej stabilizującej stawy, zwłaszcza stawy kręgosłupa, wzrost lub utrzymanie się dostatecznego poziomu nieswoistej odporności przeciwzakaźnej, zwiększenie dopływu dodatnich bodźców psychicznych związanych z ćwiczeniami fizycznymi dającymi poczucie wzrastającej lub utrzymującej się na zadowalającym poziomie sprawności własnego ciała.
2. Zapobieganie powstawaniu lub rozwojowi chorób cywilizacyjnych, w tym głównie choroby niedokrwiennej serca i chorób metabolicznych poprzez: poprawę sprawności układu krążenia, występowanie u osób trenujących skłonności do higienicznego żywienia, tendencje do zmniejszania ilości wypalanych papierosów lub zaprzestania palenia, zmniejszenia nasilenia negatywnego stresu.
3. Rehabilitacja i leczenie chorób między innymi narządu krążenia, metabolicznych, nerwic, narządu ruchu.

Termin turystyka oznacza ruch okrężny, obrotowy, który odnosi się do zmiany miejsca pobytu osób. To całokształt stosunków i zjawisk związanych z podróżą i pobytem w jakiejś miejscowości osób przyjezdnych, który nie wiąże się z jakąkolwiek pracą zarobkową, ani motywem osiedlenia się w danym miejscu. Według T. Łobożewicza i G. Bieńczyka

„Turystyka jest drogą, która ma doprowadzić osoby w niej uczestniczące do bezpośredniego kontaktu ze środowiskiem przyrodniczym, które stanowić powinno miejsce dla działalności turystycznej” (T. Łobożewicz, G. Bieńczyk 2001, s.70). Według nich (...) powinna spełniać ważny cel uspołecznienia turystów. Sprzyja temu kontakt z ludźmi i ich wytworami, kształtowanie postaw wobec uczestników, czyli poszanowanie godności człowieka, cudzej własności, autonomii jednostki, wyrabianie postawy opiekuńczej i zdolności współodczuwania, kształtowanie nawyku rzetelnej informacji, wyrabianie zdolności adaptacji do nowych warunków i sytuacji, stwarzanie pozytywnych emocji wzmacniających postawy prospołeczne, ingerowanie grupy społecznej, przeciwdziałanie nastawieniu konsumpcyjnemu, wyrabianie postaw humanistycznych oraz społeczne zaangażowanie. Celem turystyki jest również poznanie kraju, zespolenie wiedzy teoretycznej z przeżyciami, które utralają tę wiedzę, przez co nie ulega ona zatarciu. Na trwale zostaje w naszej pamięci, świadomości. Turystyka dąży do wyostrenia naszej spostrzegawczości, nauczania nas analizowania faktów, zainteresowania nas różnymi przedmiotami i zjawiskami, a także do poznania przez ludzi własnego środowiska. Inny autor O. Rogalewski uważa, że turystykę uprawia się dla wypoczynku i regeneracji sił fizycznych i psychicznych, zaspokojenia intelektualnych i emocjonalnych potrzeb poznawczych, uprawiania niektórych zamiłowań (hobby), wymagających zazwyczaj specjalnych umiejętności i odpowiedniego sprzętu, a także w celu zaspokajania potrzeb wędrowania po świecie. Według T. Tyblewskiego (...) turystyka rozwija postawy pronaturowe, czyli szacunek dla życia, opiekuńczość wobec dzieł natury, odpowiedzialność za środowisko naturalne, harmonijny kontakt z naturą, umiłowanie jej piękna, rozmiłowanie w przyrodzie oraz postawy popkulturowe polegające na zainteresowaniu kulturą, kontaktem z nią, umiłowaniem jej piękna i wielkości, ciągłego uczestnictwa w kulturze, kulturalnego doskonalenia środowiska. H. Muszyński (...) uważa, że celem uprawiania turystyki jest wychowanie moralno - ideowe, kształtowanie postawy patriotycznej i obywatelskiej. Ważne jest wykształcenie umiejętności oraz skłonności do myślenia i reagowania na różne zjawiska w kategoriach dobra ogółu, powiązane w świadomości uczestników interesu osobistego z potrzebami całej społeczności (T. Łobożewicz, G. Bieńczyk 2001, s. 64 - 66).

Funkcje rekreacji i turystyki

Zarówno rekreacja, jak i turystyka spełnia wiele funkcji. Dumazeider wymienił trzy funkcje rekreacji: odprężenie, rozrywka i rozwój. Natomiast T. Wolańska (...) wskazuje, że rekreacja powinna rozbudzić w człowieku potrzebę uczestnictwa w niej. Nie może odbywać się z przymusu. Musi być to świadoma i dobrowolna działalność wynikająca z własnej woli i zainteresowań. Inną funkcją wyodrębnioną przez Dumazeider'a

jest dostępność. Należy stworzyć takie warunki do jej uprawiania, aby każdy, bez względu na status społeczny, wiek, czy płeć, mógł w niej uczestniczyć. Spełnia również funkcję poznawczą, jest ciekawym doświadczeniem, przygodą oraz okazją do poznania czegoś nowego. Rekreacja spełnia funkcje wychowawczą i samowychowawczą, kształtuje naszą osobowość.

Według W. Gaworeckiego i G. Bieńczyka funkcje turystyki możemy podzielić na: eufunkcje, gdy wywierają pozytywny wpływ na turystów, otoczenie i gospodarkę oraz dysfunkcje, gdy negatywnie na nie wpływają. Wymieniają zdrowotną funkcję turystyki, zwaną również rehabilitacyjną, czy profilaktyczną, funkcję wypoczynkową, czyli rekreacyjną, wychowawczą, kształceniową, czyli poznawczą lub edukacyjną, ekonomiczną, miastotwórczą, etniczną, edukacji kulturalnej oraz funkcję kształtowania świadomości ekologicznej.

Sytuacja problemowa i cel badań

Aktywność fizyczna jest szerzej rozumiana przez uczniów szkół sportowych niż uczniów szkół o innych profilach. Idąc tym tropem można stwierdzić, że uczniowie szkoły sportowej, w związku z tym, że są bardziej związani ze sportem, poprzez znajomość celów, realizacji funkcji i większej motywacji do aktywności fizycznej, bardziej świadomie i efektywnie uczestniczą w rekreacji ruchowej i turystyce, niż osoby uczące się w szkole nie sportowej. To stwierdzenie przyczynia się do powstania **sytuacji problemowej**. Porównanie celów, funkcji i motywów uprawiania rekreacji fizycznej i turystyki w czasie wolnym młodzieży, pozwoli sprawdzić, czy powszechnie panujące przekonanie społeczeństwa ma swoje potwierdzenie w badaniach. **Celem** jest porównanie realizacji celów, oraz funkcji rekreacji i turystyki wśród uczniów gimnazjum sportowego i niesportowego.

Pytania badawcze i hipotezy

W stosunku do problemu i celu sformułowano następujące **pytania badawcze**:

1. Czy uczniowie szkoły sportowej w większym stopniu realizują cele rekreacji niż młodzież z Zespołu Szkół Nr 4?
2. Czy uczniowie Zespołu Szkół Nr 4, ze względu na to, że mają mniejszy kontakt ze sportem, w mniejszym stopniu realizują cele turystyki?
3. Czy młodzież ze szkoły sportowej w większym stopniu spełnia funkcje rekreacji niż uczniowie szkoły nie sportowej?
4. W jakim zakresie realizowane są funkcje turystyki przez uczniów obu szkół?

W stosunku do poszczególnych pytań badawczych sformułowano następujące **hipotezy szczegółowe**:

1. Większy stopień realizacji celów rekreacji i turystyki przez uczniów ZSS Nr 1 dowodzi o bardziej świadomym uczestnictwie w nich niż wśród młodzieży z ZS Nr 4.
2. Funkcje rekreacji i turystyki w większym zakresie realizowane są przez gimnazjalistów ze szkoły sportowej.

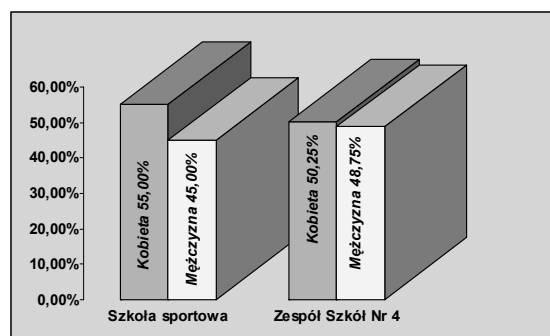
Material i metoda

Do realizacji celu posłużono się metodą sondażu diagnostycznego oraz techniką kwestionariuszem ankiety. Badania przeprowadzono w styczniu – lutym 2010 roku w dwóch szkołach gimnazjalnych w Białymstoku.

Charakterystyka badanych

W badaniach wzięło udział 160 osób. Osiemdziesięciu uczniów z Zespołu Szkół Sportowych Nr 1 oraz osiemdziesięciu z Zespołu Szkół Nr 4 w Białymstoku. Respondenci z ZSS Nr 1 uczęszczali do I i II klasy gimnazjum: 33 uczniów klasy I (41% badanych) i 47 uczniów klasy II (59% badanych). Z Zespołu Szkół Nr 4 w badaniach wzięło udział 49 uczniów klasy I (61%) i 31 uczniów klasy II stanowiących 39% badanych.

Dziewczeta w szkole sportowej, stanowiły 55% respondentów, natomiast chłopcy 45%. W ZS Nr 4 odsetek dziewcząt, które wzięły udział w badaniach wynosił 50,25%, a chłopców 48,75% (ryc. 1). Wszyscy uczestniczący w badaniach, mieszkali w mieście.

Ryc. 1. Udział % w badaniach dziewcząt i chłopców z obu szkół

Źródło: opracowanie własne

Realizacja celów rekreacji

Wyniki wykazały, że młodzież zarówno z jednej, jak i z drugiej szkoły rekreację ruchową uprawiała głównie dla osiągnięcia zadowolenia i dobrego humoru. W skali 10-cio stopniowej respondenci ten cel realizowali średnio w 7,93 ze szkoły sportowej i 8,2 z ZS Nr 4. Uczniowie szkoły sportowej na drugim miejscu stawiali utrzymanie dobrego stanu zdrowia (7,08), natomiast młodzież z ZS Nr 4 do tego celu przykładała nieco większą uwagę (7,35). Jak wskazały wyniki badań, ważną przyczyną, dla której uczniowie uczestniczyli w rekreacji było zachowanie zadowalającej ich wydolności fizycznej, przy czym uczniowie ZSS Nr 1 przywiązywali do tego mniejszą uwagę (6,88) niż uczniowie, ze szkoły nie sportowej (7,23). Czwarte miejsce w hierarchii celów rekreacji, wśród uczniów szkoły sportowej była chęć zdobywania przyjaciół (6,86), podobnie opowiedzieli się uczniowie szkoły nie sportowej (6,59). Uczniowie gimnazjum sportowego wykazali nieco większą potrzebę wykonywania ćwiczeń fizycznych (6,63) w stosunku do uczniów ZS Nr 4 (6,34). Utrzymanie optymalnego ciężaru ciała było jednym z mniej istotnych przyczyn, dla których młodzież ze szkoły sportowej uczestniczyła w rekreacji ruchowej. Również naturalnym dla nich było posiadanie masy mięśniowej przez co średnia tego celu także była niższa (5,91) niż wśród uczniów szkoły nie sportowej (7,51). Przyczyną najmniej istotną, dla której młodzież uprawiała rekreację ruchową było radzenie sobie ze stresem. Średnia ważona w szkole sportowej wyniosła (5,01), a w ZS Nr 4 (6,08) (tab. 1).

Lp.	Cel rekreacji	Szkoła sportowa	Zespół Szkół Nr 4
		Średnia ważona	Średnia ważona
1.	Osiągnięcie zadowolenia, dobrego humoru	7,93	8,2
2.	Utrzymanie dobrego stanu zdrowia	7,08	7,35
3.	Zachowanie zadowalającej wydolności fizycznej	6,88	7,23
4.	Zdobywanie przyjaciół	6,86	6,59
5.	Potrzeba wykonywania ćwiczeń fizycznych	6,63	6,34
6.	Utrzymanie optymalnego ciężaru ciała	6,29	6,89
7.	Zachowanie odpowiedniej siły mięśniowej	5,91	7,51
8.	Radzenie sobie ze stresem	5,01	6,08

Tab. 1. Stopień realizacji celów rekreacji przez badanych uczniów poszczególnych szkół

Źródło: opracowanie własne

Realizacja celów turystyki

Młodzież biorąca udział w badaniach turystykę traktowała głównie jako rozrywkę. Średnia ważona z 10-cio stopniowej skali wyniosła 8,01 w szkole sportowej i 8,98 w ZS Nr 4. Ważnym okazał się również wypoczynek bierny (7,24 ZSS Nr 1 oraz 8,1 ZS Nr 4), a tuż za nim aktywny (7,09 w szkole sportowej i 7,89 w ZS Nr 4). Uczniowie szkoły sportowej, w nieznacznie większym stopniu, niż uczniowie ZS Nr 4 wyjeżdżali poza miejsce swojego zamieszkania, aby nawiązać kontakty z innymi ludźmi oraz poznać ich wytwory pracy. Jednak młodzież z gimnazjum nie sportowego częściej wyjeżdżała poza swoje okolice dla regeneracji sił fizycznych. Kolejnym celem turystyki, który dominował wśród młodzieży z ZSS Nr 1 było oderwanie się od codziennych trosk, kłopotów (6,56), zaś w szkole niesportowej średnia tego zagadnienia wyniosła 7,40. Uczniowie szkoły sportowej, w nieco mniejszym zakresie (6,18) realizowali cel turystyki - regeneracja sił psychicznych. Respondenci z ZS Nr 4 przywiązywali do tego nieco większą wagę (6,75). Uczniom szkoły sportowej (6,14) mniej, niż uczniom ZS Nr 4 (7,46) zależało na przebywaniu na łonie natury, świeżym i naturalnym środowisku przyrodniczym.

Kolejnym w hierarchii celów turystyki, w opinii uczniów szkoły sportowej było wyrabianie zdolności adaptacji do nowych warunków i sytuacji (6,11). Uczniowie ZS Nr 4 oceniali ten cel wyżej (7,01). Biorąc pod uwagę chęć zaspokojenia zdrowotnych i rekreacyjnych potrzeb i zainteresowań w szkole nie sportowej (6,76) były one realizowane w większym stopniu niż w ZSS Nr 1 (6,10). Uczniowie w mniejszym stopniu uczestniczyli w turystyce, aby kształtować pozytywne postawy, szanować godność człowieka, cudzą własność, autonomię jednostki, zdolność współodczuwania. Średnia ważona tego celu wyniosła 6,06 w szkole sportowej i 6,64 w ZS Nr 4. Respondenci w niskim stopniu (5,90 ZSS Nr 1 i 6,6 ZS Nr 4) uczestniczyli w turystyce, aby poznać swój kraj. Respondenci jeszcze niżej ocenili stopień realizacji celu rozwoju postaw pronaturowych. Można przypuszczać, iż średnia w szkole sportowej 5,83 i 6,54 w ZS Nr 4 świadczy o tym, że większość uczniów, wyjeżdżając na wczasy, nie myśli głównie o tym, aby być bardziej odpowiedzialnym za środowisko naturalne, mieć coraz większy szacunek dla życia czy być bardziej opiekuńczym wobec dzieł natury.

Uczniowie badanych szkół najniżej sklasyfikowali rozwój postaw popkulturowych. W szkole sportowej średnia ważona wyniosła 5,44, a w ZS Nr 4 5,49, co oznacza, że młodzi ludzie najmniejszą wagę przywiązywali do kultury, umiłowania piękna i wielkości różnych dzieł. Na podstawie zebranych danych można stwierdzić, że młodzież ze szkoły nie sportowej w większym stopniu realizowała każdy cel turystyki w porównaniu z uczniami szkoły sportowej. Może dzięki temu bardziej świadomie i efektywniej uczestniczyli w wyjazdach poza miejsce zamieszkania (ryc. 2).

Ryc. 2. Realizacja celów turystyki wśród uczniów obu szkół

Źródło: opracowanie własne

Częstotliwość uprawiania rekreacji i turystyki

Jak wynika z badań, najwięcej uczniów, gdyż ponad ¼ ze szkoły sportowej i 68,75% z ZS Nr 4, rekreację ruchową uprawiało kilka razy w tygodniu. Badani z gimnazjum sportowego przewyższali w tej kwestii, o 8,75% respondentów ze szkoły nie sportowej. Wydaje się to naturalne, jako że byli mniej związani ze sportem. Na drugim miejscu, zarówno w jednej, jak i drugiej placówce (12,50% szkoła sportowa; 23,75% ZS Nr 4) była grupa osób, która rekreację ruchową uprawiała raz w tygodniu. W dwóch badanych szkołach znalazły się osoby, które z rekreacją ruchową miały niewiele wspólnego. W szkole sportowej, co dwudziesty uczeń uprawiał ją raz na dwa tygodnie lub rzadziej. Natomiast w ZS Nr 4 osoby takie stanowiły 3,75% respondentów szkoły (tab. 2).

Nazwa szkoły / Częstotliwość	Szkoła sportowa		Zespół Szkół Nr 4	
	N badanych	Udział %	N badanych	Udział %
Kilka razy w tygodniu	62	77,50%	55	68,75%
Raz w tygodniu	10	12,50%	19	23,75%
Raz na dwa tygodnie	4	5,00%	3	3,75%
Rzadziej	4	5,00%	3	3,75%

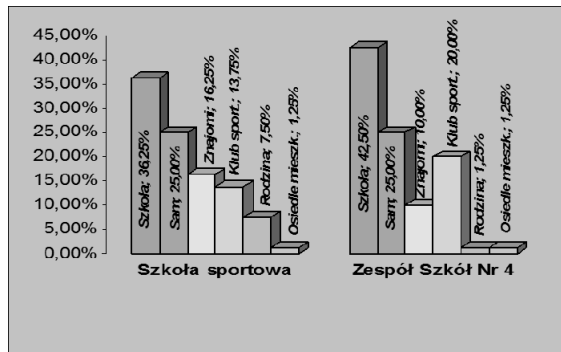
Tab. 2. Częstotliwość uprawiania rekreacji przez respondentów w poszczególnych szkołach

Źródło: opracowanie własne

Instytucje organizujące rekreację

Rekreacja ruchowa może być organizowana przez różne instytucje. Jak wynika z badań najpopularniejsza z nich była szkoła. Uczniowie ze szkoły sportowej korzystali z niej w 36,25% i w 42,50% z ZS Nr 4. Co czwarta osoba z obydwóch placówek

sama sobie organizowała aktywność w czasie wolnym. Badani ze szkoły sportowej wskazali, iż znajomi organizują rekreację. Taką odpowiedź zaznaczyło 16,25% badanych uczniów. Jest ich o 6,25% więcej niż w Zespole Szkół Nr 4 (10,00%). Nieco niżej uczniowie z gimnazjum sportowego sklasyfikowali organizację rekreacji przez kluby sportowe. Odpowiedź tą zaznaczyło 13,75% respondentów. Natomiast w ZS Nr 4 co piąta osoba należała do klubu sportowego. Badania pokazały, że rodzina była jednym z najrzadszych organizatorów rekreacji ruchowej. Wśród młodzieży ze szkoły sportowej odpowiedź ta padła u 7,50% osób, a w ZS Nr 4 u 1,25%. Najmniej popularną instytucją okazało się osiedle mieszkaniowe. Z jego oferty korzystało zaledwie 1,25% respondentów zarówno z jednej, jak i z drugiej szkoły (ryc. 3).

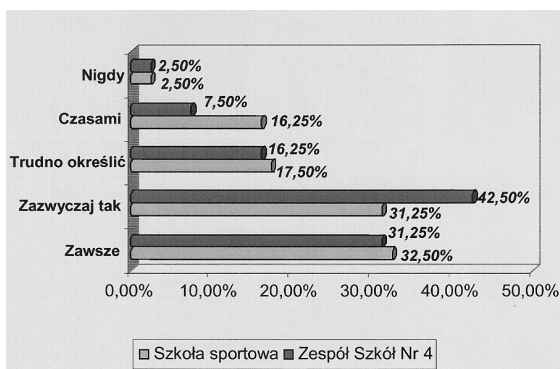

Ryc. 3. Instytucje organizujące rekreację ruchową

Źródło: opracowanie własne

Zdrowotna funkcja turystyki

Analizując wyniki badań można stwierdzić, że zdecydowana większość uczniów wyjeżdżając na wyprawy turystyczne realizowała funkcję zdrowotną. Największy odsetek respondentów ze szkoły sportowej (32,50%) zawsze miało na uwadze dobro swojego organizmu. W ZS Nr 4 reguła ta była popularna wśród 31,25% badanej młodzieży. Trochę mniej ambitnie do wyjazdów poza miejsce zamieszkania podchodziło 31,25% badanych ze szkoły sportowej przyznając, że mieli na uwadze swoje zdrowie, ale zdarzało im się biernie spędzać czas. Natomiast uczniowie szkoły nie sportowej w znacznej mierze (42,50%) biernie spędzali czas podczas wyjazdów turystycznych. Być może, ci uczniowie wybierali czasami lenistwo, gdyż nie byli przyzwyczajeni do dużej ilości ruchu.

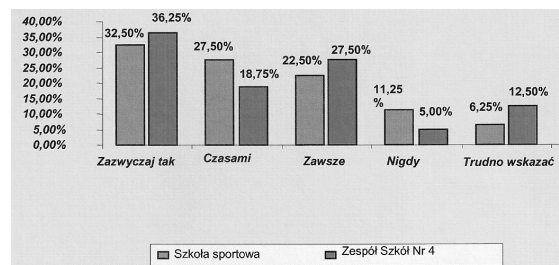
Ryc. 4. Realizacja zdrowotnej funkcji turystyki podczas wyjazdów turystycznych

Źródło: opracowanie własne

W szkole sportowej 17,50% respondentom trudno było określić spełnianie funkcji zdrowotnej podczas wyjazdów turystycznych. W ZS Nr 4 taką odpowiedź zaznaczyło 16,25% uczniów. Młodzież ze szkoły sportowej w 16,25% przyznała, że tylko czasami ich wyjazdy odbywały się w korzystnym dla organizmu środowisku, wśród lasów, zbiorników wodnych i gór. Czas wolny woleli spędzać w mieście. Odsetek uczniów z ZS Nr 4, którzy należą do tej grupy wynosi 7,50%. W dwóch szkołach, w których zostały przeprowadzone badania respondenci w 2,50% przyznali, że zdrowotna funkcja turystyki nigdy nie spełniała swojego zadania, gdyż nie lubili oni wyjazdów na łono natury (ryc. 4).

Wypoczynkowa funkcja turystyki

Największy odsetek uczniów z wczasów, obozów turystycznych zazwyczaj wracał wypoczęta. Taką odpowiedź oznaczyło 32,50% młodzieży ze szkoły sportowej i 36,25% z ZS Nr 4. Była również spora grupa osób, którym tylko czasami udało się odpocząć podczas wyjazdu turystycznego. W szkole sportowej takich osób było więcej o 8,75% niż w ZS Nr 4 (27,50%). Młodzież ze szkoły sportowej w 22,50% z wczasów zawsze wracała w pełni sił. Jest ich o 5,00% mniej niż w gimnazjum nie sportowym. Znalazły się również osoby, które twierdziły, że nigdy nie odpoczywają na wczasach i z wyjazdów wracali bardziej zmęczeni niż przed wyjazdem. W szkole sportowej stanowili oni 11,25% wszystkich badanych. Natomiast w ZS Nr 4 w ten sposób odpowiedziała tylko co dwudziesta osoba. Jednak nie wszyscy byli w stanie określić stopień realizacji funkcji wypoczynkowej turystyki. W szkole sportowej odsetek uczniów zaliczających się do tej grupy osób wyniósł 6,25%, a w Zespole Szkół Nr 4 12,50% (ryc. 5).

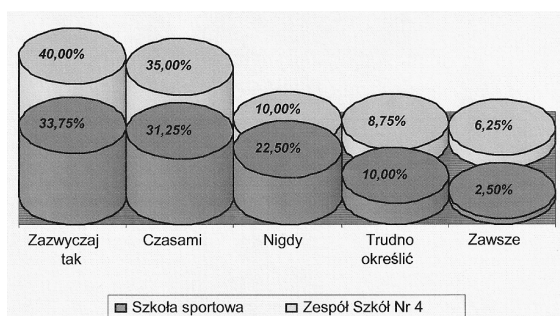
Ryc. 5. Realizacja wypoczynkowej funkcji turystyki podczas wyjazdów turystycznych

Źródło: opracowanie własne

Poznawcza funkcja turystyki

Z badań wynika, że 33,75% osób ze szkoły sportowej i 40,00% z ZS Nr 4 zazwyczaj interesowali się odwiedzanymi miejscami i chętnie poznawali ich historię, co niestety i tak daje wynik niepokojący. Duża część osób przyznała, że tylko czasami słuchali przewodnika podczas wycieczek. W szkole sportowej grupa ta, stanowiła 31,75% wszystkich badanych, a w zwykłym gimnazjum 35,00%. Zatrważające jest, iż w sporej grupie badanych ze szkoły sportowej (22,50%) turystyka nigdy nie spełniała funkcji poznawczej. Wśród młodzieży z Zespołu Szkół Nr 4 odsetek ten jest o 12,50% mniejszy. Część badanych uczniów (10,00% ze szkoły sportowej i 8,75% z ZS Nr 4) nie potrafiła określić czy i w jakim stopniu realizowali funkcję poznawczą turystyki. Znalazła się także nieznaczna grupka osób, która zawsze słuchała przewodnika i kupowała informatory o odwiedzanych miejscach. Uczniowie ze szkoły sportowej w 2,50% podejmowali

działania, które prowadziły do pogłębienia zasobu wiedzy o otaczającym ich świecie. W ZS Nr 4 osób takich było nieco więcej i stanowiły one 6,25% respondentów tego gimnazjum (ryc. 6).

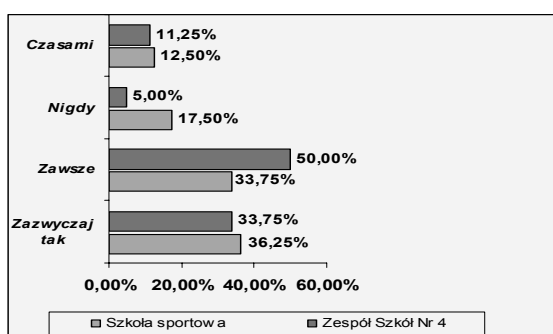
Ryc. 6. Realizacja poznawczej funkcji turystyki podczas wyjazdów

Źródło: opracowanie własne

Ekologiczna funkcja turystyki

Z badań wynika, że uczniowie starali się dbać o środowisko naturalne. Dzięki wyjazdom turystycznym kształtowali swoją świadomość ekologiczną. Uczyli się jak ważna jest ochrona przyrody. Badani w 36,25% ze szkoły sportowej zazwyczaj spełniali ekologiczną funkcję turystyki. Przyznali jednak, że zdarzało im się wyrzucić odpadki gdziekolwiek, gdy nie było w pobliżu kosza na śmieci. W ZS Nr 4 odpowiedź ta padła w podobnej ilości - wśród 33,75% badanych.

W szkole sportowej 33,75% badanych twierdziło, że zawsze dbało o czystość wokół. Znalazł się także odsetek młodzieży (17,50%), który przyznał, że nie obchodziła ich ochrona środowiska. W ZS Nr 4 takich osób było mniej o 12,50%. Wśród badanych byli także tacy, którzy zazwyczaj rzucali śmieci gdziekolwiek i tylko czasami sprząтали po sobie (12,50% - szkoła sportowa, 11,25% - ZS Nr 4) (ryc. 7).

Ryc. 7. Realizacja ekologicznej funkcji turystyki podczas wyjazdów

Źródło: opracowanie własne

Cechy osobowe kształtowane poprzez turystykę

W magiczne słowo „podróże kształcą” wierzą nie tylko rodzice i opiekunowie, ale także sami uczestnicy wyjazdów turystycznych (D. Kozłowska 2008). Badani uczniowie także szacowali niektóre cechy kształtowane przez turystykę. W obydwóch szkołach najwyżej oceniono wytrwałość (7,91 w ZSS Nr 1, 8,48 w ZS Nr 4). Dzięki wyjazdom poza miejsce zamieszkania młodzi ludzie w dużym stopniu nabierali odwagi. Wśród uczniów szkoły sportowej znalazła się ona na drugim

miejscu (śr. 7,88). Badane osoby z ZS Nr 4 oceniły tę cechę również wysoko (7,79). Dzięki turystyce, młodzież ze szkoły sportowej stawiała się zdecydowanie bardziej odpowiedzialna (śr. 7,73) i samodzielna (śr. 7,46). Respondenci z Zespołu Szkół Nr 4 również wysoko ocenili te cechy (śr. 8,18 odpowiedzialność; 8,46- samodzielność).

Poprzez turystykę młodzi ludzie, w dużym zakresie (7,59 ZSS Nr 1; 8,29 ZS Nr 4) uczyli się pokonywać różne trudności, jakie niesie ze sobą życie. Wyjazdy turystyczne przyczyniały się w znacznym stopniu do kształtowania godności osobistej młodzieży. Jest to cecha, która dla osób ze szkoły sportowej była równie ważna, jak gotowość do poświęceń (7,39). Natomiast uczniowie ZS Nr 4 poprzez turystykę, w większym stopniu kształtowali godność osobistą (7,95), niż gotowość do poświęceń (7,10). Na ósmym miejscu, po stronie szkoły sportowej, ze średnią ważoną równą 7,33 pojawiło się kształtowanie dyscypliny. Po stronie gimnazjum nie sportowego ta cecha charakteru kształtowała się średnio w 7,05.

Wyjazdy turystyczne dawały również okazję do przebywania wśród rówieśników, integrowania się z nimi. Poprzez takie działania młodzi ludzie kształtowali umiejętność solidaryzowania się z grupą. W szkole sportowej średnia ważona wyniosła 7,28, a w ZS Nr 4 7,78. Kolejną cechą, którą uczniowie szkoły sportowej kształtowali dzięki turystyce była silna wola (7,23). Dzięki przebywaniu z innymi ludźmi młodzież miała okazję do tego, aby wyrabiać uprzejmość (7,21 ZSS Nr 1; 7,69 ZS Nr 4) i sprawiedliwość (7,19 w obydwóch badanych szkołach), a także uczyła się tolerancji dla cudzych przyzwyczajzeń i upodobań. Uczniowie szkoły sportowej (śr. 7,14), na ten czynnik byli mniej wrażliwi, niż ich rówieśnicy z Zespołu Szkół Nr 4 (śr. 8,04). Na podobnym poziomie, respondenci dwóch badanych szkół, poprzez turystykę kształtowali samokontrolę (7,14 ZSS Nr 1; 7,64 ZS Nr 4), życzliwość (7,10 ZSS Nr 1; 7,28 ZS Nr 4) i optymizm (7,08 ZSS Nr 1; 7,41 ZS Nr 4).

Wyjazdy poza dom, uczyły młodych ludzi obowiązkowości. Uczniowie w szkole sportowej stwierdzili, że jest to cecha, której stopień realizacji wyniósł śr. 7,03, a w Zespole Szkół Nr 4 śr. 7,56. Jedną z cech charakteru, którą turystyka kształtowała w mniejszym stopniu, według respondentów gimnazjum sportowego była sumienność (śr. 6,78). W tym przypadku przewyższała młodzież z ZS Nr 4, gdzie w ich opinii sumienność była kształtowana o 0,19 pkt więcej.

Różne warunki panujące podczas wyjazdów wymagają od ludzi umiejętności wyrzeczeń. Uczniowie szkoły sportowej, podczas uczestnictwa w turystyce, tę cechę charakteru kształtowali w znacznie mniejszym stopniu (śr. 6,73), niż osoby ze szkoły nie sportowej (śr. 7,25).

Ryc. 8. Stopień w jakim turystyka kształtuje różne cechy charakteru

Źródło: opracowanie własne

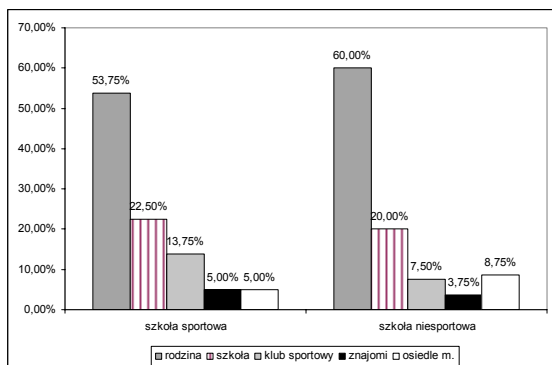
W opinii respondentów najsłabiej rozwijanymi cechami charakteru, poprzez turystykę, były punktualność (6,71 ZSS Nr 1; 7,11 ZS Nr 4), perfekcjonizm (6,61 ZSS Nr 1; 6,80 ZS Nr 4), patriotyzm (6,43 ZSS Nr 1; 6,80 ZS Nr 4) i zaradność (6,23 ZSS Nr 1; 7,23 ZS Nr 4).

Na Ryc. 8 wyraźnie widać, iż turystyka kształtowała w opinii badanych wiele cech charakteru, jednak w większym stopniu wśród uczniów Zespołu Szkół Nr 4. Można domniemywać, że turystyka wśród młodzieży szkoły sportowej w mniejszym zakresie spełniała funkcję wychowawczą.

Organizacje zajmujące się turystyką

Z badań wynika, że ponad połowa badanych uczniów, zarówno w jednej, jak i w drugiej szkole wyjeżdżała poza miejsce swojego zamieszkania dzięki rodzinie. Można przypuszczać, że to zapewne wyjazdy na kolonie i obozy wakacyjne. Odpowiedź tą zaznaczyło 53,75% respondentów szkoły sportowej i 60,00% ZS Nr 4.

Zdecydowanie mniej osób korzystało z wyjazdów turystycznych organizowanych przez szkołę. W 22,50% byli to uczniowie gimnazjum sportowego i co piąty uczeń ZS Nr 4. Spora grupa młodzieży korzystała z ofert klubów sportowych. Prawdopodobnie należały do nich obozy szkoleniowe, zgrupowania. Odpowiedź ta, była dwa razy częściej wskazywana wśród uczniów szkoły sportowej i wyniosła 13,75%, natomiast w ZS Nr 4 odsetek ten wyniósł 7,50%. Różnica zapewne wynikała z mniejszej ilości osób trenujących w gimnazjum nie sportowym. Co dwudziesta osoba w szkole sportowej odpowiedziała, że wyjazdy turystyczne organizowali ich znajomi. W Zespole Szkół Nr 4 osób tych było nieco mniej i stanowiły one 3,75% badanych. Okazuje się również, że część młodych ludzi sama organizowała sobie wycieczki: 5,00% respondentów ze szkoły sportowej i 8,75% z ZS Nr 4. Żaden uczeń, spośród wszystkich badanych nie korzystał z wyjazdów organizowanych przez osiedla mieszkaniowe. Przyczyną może być zbyt mała popularność ofert proponowanych przez tę instytucję lub ich brak (ryc. 9).

Ryc. 9. Instytucje organizujące wyjazdy turystyczne

Źródło: opracowanie własne

Podsumowanie

Zgodnie z pytaniem badawczym Nr 1 można stwierdzić, że prawie każdy cel rekreacji był realizowany w większym stopniu przez uczniów Zespołu Szkół Nr 4. Przyczynami, dla których młodzież ze szkoły sportowej przywiązywała do nich większą wagę były: zdobywanie przyjaciół i potrzeba wykonywania ćwiczeń fizycznych. Na podstawie tych danych można stwierdzić, że uczniowie szkoły sportowej w mniejszym stopniu

realizowali cele rekreacji, przez co mniej świadomie w niej uczestniczyli.

Zgodnie z pytaniem badawczym Nr 2 można stwierdzić, że uczniowie Zespołu Szkół Nr 4, mimo tego, że mieli mniejszy kontakt ze sportem, w większym stopniu realizowali cele turystyki, przez co bardziej świadomie w niej uczestniczyli, w porównaniu ze szkołą sportową. Zatem hipoteza Nr 1 nie potwierdziła się.

Zgodnie z pytaniem badawczym Nr 3 okazało się, że ponad połowa uczniów z ZS Nr 4 poprzez rekreację ruchową zaspokajała potrzebę zabawy. Okazało się również, że uczniowie szkoły sportowej w większym stopniu byli zadowoleni ze swojej aktywności fizycznej.

Badania wykazały, że więcej uczniów była zadowolona ze swojej kondycji fizycznej w szkole nie sportowej, ale w porównaniu ze szkołą sportową zadowolenie z kondycji fizycznej było mniejsze. Być może uczniowie szkoły sportowej mieli większe ambicje w tej kwestii i dlatego odsetek uczniów zadowolonych ze swojej kondycji fizycznej był niższy. Natomiast uczniowie szkoły sportowej uczestniczyli w rekreacji ruchowej umiędzej, niż uczniowie ZS Nr 4.

Uczniowie ZS Nr 4 w większym stopniu spełniali wychowawczą funkcję rekreacji. Uczniowie ZSS Nr 1 przewyższali ich tylko w rozwijaniu odwagi i uczciwości. Największy odsetek badanych z ZS Nr 4 zazwyczaj spełniała zdrowotną funkcję turystyki, natomiast w ZSS Nr 1 ta funkcja spełniana była tylko czasami. Pozostałe odpowiedzi były zbliżone. W związku z tym można stwierdzić, że turystyka pełniej swoją funkcję zdrowotną spełniała w ZS Nr 4.

W odpowiedzi na pytanie badawcze Nr 4, można stwierdzić, iż uczniowie szkoły sportowej przewyższali uczniów ZS Nr 4 w odpowiedziach wskazujących, że podczas wyjazdów turystycznych udawało im się tylko czasami odpocząć, bądź też do domu wracali bardziej zmęczeni. Natomiast większy odsetek respondentów z Zespołu Szkół Nr 4 odpowiedział, że zazwyczaj z wczasów wraca wypoczęty i w pełni sił. Wskazuje to, że młodzież ze szkoły nie sportowej w większym stopniu spełniała wypoczynkową funkcję turystyki.

Uczniowie Zespołu Szkół Nr 4 w większym stopniu realizowali funkcję poznawczą turystyki, niż osoby ze szkoły sportowej. Respondentów z ZS Nr 4 zazwyczaj interesowały odwiedzane miejsca i chętnie poznawali ich historię, zwykle słuchali przewodnika i kupowali informatory. Tak więc, funkcję poznawczą w większym stopniu spełniają uczniowie ZS Nr 4.

Z analizy wyników badań można stwierdzić, że uczniowie szkoły nie sportowej w większym stopniu spełniali ekologiczną funkcję turystyki. Natomiast dużo większy odsetek uczniów szkoły sportowej nigdy nie spełniało tej funkcji i nie obchodziła ich ochrona środowiska.

Na podstawie wyników badań można stwierdzić, że turystyka w większym stopniu kształtowała cechy charakteru wśród uczniów ZS Nr 4. W skali 10-cio stopniowej prawie każda cecha otrzymała większą notę wśród uczniów szkoły nie sportowej.

Zgodnie z pytaniem badawczym Nr 4 można stwierdzić, że uczniowie szkoły sportowej podczas wyjazdów turystycznych w mniejszym stopniu spełniali jej funkcje, w porównaniu z uczniami szkoły nie sportowej. Okazało się, że funkcje rekreacji pełniej realizowane były przez uczniów szkoły sportowej, natomiast turystyki przez młodzież z ZS Nr 4. Zatem hipoteza druga potwierdziła się częściowo.

Wnioski

1. Uczniowie szkoły sportowej, ze względu na treningi mają mniej czasu wolnego, ale lepiej nim gospodarują.
2. Uczniowie szkoły sportowej, dzięki rekreacji ruchowej, potrafią efektywniej odpoczywać.
3. Uczniowie Zespołu Szkół Nr 4 mają więcej czasu wolnego, niż osoby ze szkoły sportowej, ale gorzej nim gospodarują.
4. Osoby ze szkoły nie sportowej są bardziej świadomi celów, funkcji rekreacji i turystyki, ale nieumiejętnie w nich uczestniczą.
5. Uczniowie Zespołu Szkół Nr 4 podczas wyjazdów turystycznych bardziej interesują się zwiedzaniem zabytków, niż aktywnością fizyczną.
6. Należałoby podnieść jakość realizacji funkcji poznawczej wśród młodzieży poprzez przygotowanie ich do poznawania „w terenie”.

Literatura

1. Bieńczyk G., Lobożewicz T.: Podstawy Turystyki, Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa 2001.
2. Biernat E., Kozdroń E.: Rekreacja i turystyka szkolna w procesie edukacji, Wyższa Szkoła Edukacji w Sporcie, Warszawa 2008.
3. Dąbrowski A.: Pozaszkolna kultura fizyczna młodzieży - Rzeczywistość a potrzeby i oczekiwania, AWF, Warszawa 1997.
4. Dutkiewicz W.: Podstawy metodologii badań: do pracy magisterskiej i licencjackiej z pedagogiki, Wydaw. Stachurski, Kielce 2001.
5. Kozłowska D.: Kształtowanie kompetencji uczniów i studentów poprzez turystykę, VI Podlaski Festiwal Nauki i Sztuki, 26.05. – 01.06.2008
6. Pilch T.: Zasady badań pedagogicznych, Żak, Warszawa 1995.
7. Toczek- Werner S., Podstawy rekreacji i Turystyki, AWF, Wrocław 2002.
8. Wolańska T.: Aktywność fizyczna a zdrowie, Biblioteka PTNKF, Warszawa 1995.
9. Wolańska T.: Rekreacja ruchowa. Zeszyt ćwiczeń, AWF, Warszawa 1994.